

دیرینه‌شناسی ترجمه در ایران (۴)

از قاجاریه تا انقلاب اسلامی

دارالفنون

گردآوری و تألیف:

حسین ملانظر

سرشناسه	ملانظر، حسین، ۱۳۳۵ - Mollanazar, Hussein
عنوان و نام پدیدآور	دیرینه‌شناسی ترجمه در ایران (۴): از قاجاریه تا انقلاب اسلامی، دارالفنون / گردآوری و تألیف حسین ملانظر؛ ویراستار رقیه عسگری
مشخصات نشر	تهران: ترجمه‌پژوهان، ۱۳۹۷-۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	۴ ج. جلد چهارم: ۲۴۰ ص.
فروست	کتاب‌های درسی مطالعات ترجمه: TP۹۱۱
شابک	۵۰۰۰۰ ریال، دوره: ۴-۹۵۱۸۳-۶۲۲-۹۷۸ / جلد ۴: ۸-۰-۹۵۱۸۳-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه
یادداشت	نمایه
مندرجات	۴: از قاجاریه تا انقلاب اسلامی، دارالفنون
موضوع	۵- ایران - تاریخ - دیرینه‌شناسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها
موضوع	Translating and interpreting - Iran - History - Addresses, essays, lectures
رده‌بندی کنگره	PIR۲۸۹۴/م ۹ ۱۱۰۰
رده‌بندی دیویی	۸۵۲/۰۲
شماره کتابشناسی ملی	۴۸۳۵۹۴

دیرینه‌شناسی ترجمه در ایران (۴)

از قاجاریه تا انقلاب اسلامی، دارالفنون

گردآوری و تألیف: دکتر رقیه عسگری

طرح جلد از: امیرحسین فراوانی

چاپ اول: ۲۰۰ نسخه

۵۰ هزار تومان

تهران: ص. پ. ۱۵۹-۱۳۴۷۵-دورنگار ۲۲۱۷-۷۴۴

hus.mollanazar@gmail.com @IranianTranslationStudies books.translationstudies.ir

حق چاپ برای نشر ترجمه‌پژوهان محفوظ است.

فهرست مطالب

مقدمه

د- از قاجاریه تا انقلاب اسلامی: دارالفنون

دوره قاجاریه / داوود نوابی	۷
ترجمه در عهد قاجار از آغاز تا دوره ناصرالدین شاه / جمشید کیانفر	۷۵
نقش دارالفنون در روند ترجمه نفیسه واعظ شهرستانی	۹۱
زندگی و کارنامه اعتمادسلطان / سید فرید قاسمی	۱۰۹
در باب ترجمه «عام‌فهم و خاص» شیخ بابا / کریم امامی	۱۱۹
از مشروطه تا جنگ جهانی دوم / داوود نوابی	۱۵۳
اشاره‌ای به علل پیدایی نثر معاصر / محمد حقوقی	۱۶۹
از جنگ جهانی دوم تا کنون / داوود نوابی	۱۹۷
واژه‌نامه تخصصی	۲۱۱
نمایه اعلام	۲۱۲

مقدمه

انتقال علم و ادب از یک نقطه به نقطه دیگر جغرافیایی و تاریخی و از یک فرهنگ و زبان به فرهنگ و زبان دیگر به ترجمه نیاز دارد. این انتقال نیازمند زمینه‌های مختلف است و نیروهای بسیاری در آن دخالت دارند. بررسی علل و عوامل دخیل در ترجمه در طول تاریخ، به شناخت بسیاری از نکات پنهان در ترجمه منجر می‌شود. تهاجمات بیگانه، جهان‌گشایی‌ها، ظهور ادیان، انقلابات و تحولات اجتماعی، تغییر حکومت، کوچ اتباع داخلی به خارج از سرزمین و نیز مهاجرت افراد بیگانه به درون کشور از عوامل دخیل در شدت و ضعف یافتن ترجمه است. رابطه بعضی از این پدیده‌ها با ترجمه مورد تحقیق قرار گرفته‌اند، مانند رابطه پدیده مهاجرت و ترجمه. ولی در بعضی از قسمت‌ها به اندازه کافی توجه نشده است.

اینکه در دوره‌های خاص از تاریخ، چندی به چه زبان‌هایی در ایران ترجمه صورت گرفته، و نیز موضوعاتی که ترجمه می‌شده حائز اهمیت است. افرادی که ترجمه را تشویق می‌کردند و مورد حمایت قرار می‌دادند و هدف آنها چه بود، نیز جای پژوهش فراوانی دارد.

موضوع مهم دیگر این است که از نگارش و ترجمه و انتقال آن به مکان و زمان دیگر چه مراحل طی می‌شده. یعنی اینکه در طول تاریخ، تحت نقط بر سر تألیف و ترجمه و تمایز این دو حالت نبوده، بلکه شکل‌های مختلف نوشتن و تالیسی وجود داشته و عناوین مختلفی به آن اطلاق می‌شده است، مانند گزارش، تحریر، انشا، اقتراح، تفسیر و غیره.

وقتی به لحاظ تاریخی به ترجمه نگاه می‌کنیم، دو نوع دسته‌بندی در ترجمه می‌یابیم:

- ۱- ترجمهٔ پلکانی: کتابی از زبان مبدأ به زبان مقصد ترجمه می‌شود. این ترجمه بارها تکرار می‌شود و بازنویسی، انشا، اقتباس و تحریر مجدد صورت می‌گیرد. آن قدر این

کار انجام می‌شود که دیگر رنگ و بوی ترجمه و خارجی بودن خودش را از دست می‌دهد. برای پدیده‌ی اول شاید بد نباشد اصطلاح تصاحب (Appropriation) را به کار ببریم.

۲- متون نگارشی: این نوع متون مقداری ترجمه در خود دارند. این مقدار ممکن است از صد درصد ترجمه آغاز شود و به یک درصد برسد. بسیاری از شعرا در قدیم کار خود را با ترجمه آغاز می‌نمودند، مثلاً فردوسی. آنها تلمیحات، آیات و احادیث فرارسی ترجمه می‌کردند و در نگارش و سروده‌ی خود جای می‌دادند، مانند سعدی و مولوی. شعرا بسیارند که معلوم نیست ترجمه می‌کردند یا خود می‌سرودند، مانند نیما یوشیج، ایرج میرزا، و در انگلیسی، شکسپیر.

بررسی این سنت تاریخی با تاریخچه‌ی تحول مراحل مختلف ترجمه و زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ... را ابتدا می‌شود فوکو «باستان‌شناسی» (Archeology) و سپس تبارشناسی یا «دیرینه‌شناسی» (Genealogy) و ناپدید.

مثلاً وقتی ترجمه‌های متعدد کلیله و دمنه را در طول تاریخ واکاوی و علل و عوامل بازنویسی و نیز تأثیر آن را بررسی می‌کنیم، در واقع کار باستانی‌شناسی ترجمه.

*** **

تهیه منابع، نمایه و سؤالات برای این مجموعه چهارجلدی بسیار زمان‌بر و پرهزینه بوده است. از ویراستار محترم که تمام وقت خود را وقف این مجموعه کردند و از هیچ زحمتی در ویرایش آن دریغ نورزیدند بسیار سپاسگزارم.

حسین ملانظر

تهران، خردادماه ۱۳۹۸